

Facultatea de Hidrotehnică, Geodezie
și Ingineria Mediului
Matematici Superioare, Semestrul I,
Lector dr. Lucian MATICIUC

SEMINAR 11 - 13

Capitolul VI. Funcții de mai multe variabile

1. Să se calculeze limitele următoarelor șiruri cu termenul general dat de:

$$a) x_n = (\sqrt{n^2 - 3n + 1} - n, n \sin \frac{1}{n}), \quad b) x_n = \left(\frac{\sqrt{n!}}{n}, \left(\frac{n-1}{n+2} \right)^n, \frac{(-4)^n + 7^{n+1}}{5^n + 3 \cdot 7^n} \right).$$

2. Să se calculeze derivatele parțiale de ordinul întâi și doi, precum și diferențialele de ordinul întâi și doi pentru următoarele funcții:

$$a) f(x, y) = x^3y - xy^2 + 5xy, \quad b) f(x, y) = \arctg \frac{x+y}{x-y}, \quad c) f(x, y, z) = \frac{x}{y} - 2\frac{y}{z} + 3\frac{z}{x}, \quad d) f(x, y, z) = \ln(xy + yz + xz), \quad e) f(x, y) = \ln(x^2 + y^2), \quad f) f(x, y) = \arctg \frac{x}{y}.$$

3. Să se determine punctele de extrem ale funcțiilor:

$$a) f(x, y) = x^4 + y^4 - x^2 - y^2, \quad b) f(x, y) = 2(x^3 + y^3) + 24xy + 13(x^2 + y^2) + 27$$

Rezolvare:

Aplicăm Teorema 180 (pag. 206). Pentru a găsi extremele unei funcții de 2 variabile procedăm astfel:

i) găsim mai întâi **punctele staționare** adică punctele (a, b) soluție pentru sistemul

$$\begin{cases} \frac{\partial f}{\partial x}(a, b) = 0 \\ \frac{\partial f}{\partial y}(a, b) = 0 \end{cases}$$

sau echivalent punctele în care diferențiala funcției este 0 adică soluțiile (a, b) pentru

$$df(a, b) = 0$$

ii) punctele de extrem se găsesc printre cele staționare de mai sus

iii) fie (a, b) un punct staționar. Calculăm cantitățile

$$A = \frac{\partial^2 f}{\partial x^2}(a, b), \quad B = \frac{\partial^2 f}{\partial x \partial y}(a, b), \quad C = \frac{\partial^2 f}{\partial y^2}(a, b)$$

și citim concluziile Teoremei 180. Astfel avem situațiile:

iii)₁ dacă $B^2 - AC < 0$ și $A > 0$ atunci punctul staționar (a, b) este punct de minim local;

iii)₂ dacă $B^2 - AC < 0$ și $A < 0$ atunci punctul staționar (a, b) este punct de maxim local;

iii)₃ dacă $B^2 - AC > 0$ atunci punctul staționar (a, b) nu este punct de extrem.

a) Punctele staționare sunt date de sistemul

$$\begin{cases} \frac{\partial f}{\partial x} = 0 \\ \frac{\partial f}{\partial y} = 0 \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} 4x^3 + 0 - 2x - 0 = 0 \\ 0 + 4y^3 - 0 - 2y = 0 \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} 2x(2x^2 - 1) = 0 \\ 2y(2y^2 - 1) = 0 \end{cases}$$

Deci punctele staționare sunt $P_1(0, 0)$, $P_2(0, \frac{1}{\sqrt{2}})$, $P_3(0, \frac{-1}{\sqrt{2}})$, $P_4(\frac{1}{\sqrt{2}}, 0)$, $P_5(\frac{1}{\sqrt{2}}, 0)$, $P_6(\frac{1}{\sqrt{2}}, \frac{1}{\sqrt{2}})$, $P_7(\frac{-1}{\sqrt{2}}, \frac{1}{\sqrt{2}})$, $P_8(\frac{1}{\sqrt{2}}, \frac{-1}{\sqrt{2}})$, $P_9(\frac{-1}{\sqrt{2}}, \frac{-1}{\sqrt{2}})$. Acum vom verifica fiecare punct în parte dacă este de extrem sau nu. Vom face calculul doar pentru câteva puncte. Să calculăm mai întâi derivatele parțiale de ordinul al doilea

$$\begin{aligned} \frac{\partial^2 f}{\partial x^2} &= (4x^3 - 2x)'_x = 12x^2 - 2, & \frac{\partial^2 f}{\partial y^2} &= (4y^3 - 2y)'_y = 12y^2 - 2 \\ \frac{\partial^2 f}{\partial x \partial y} &= (4x^3 - 2x)'_y = 0 \end{aligned}$$

Pentru punctul $P_1(0, 0)$ avem deci $A = \frac{\partial^2 f}{\partial x^2}(0, 0) = -2$, $B = \frac{\partial^2 f}{\partial x \partial y}(0, 0) = 0$, $C = \frac{\partial^2 f}{\partial y^2}(0, 0) = -2$ deci $B^2 - AC = 0 - 4 = -4 < 0$ și $A < 0$ deci $P_1(0, 0)$ este punct de maxim local.

Pentru punctul $P_3(0, \frac{-1}{\sqrt{2}})$ avem $A = \frac{\partial^2 f}{\partial x^2}(0, \frac{-1}{\sqrt{2}}) = 0 - 2 = -2$, $B = \frac{\partial^2 f}{\partial x \partial y}(0, \frac{-1}{\sqrt{2}}) = 0$, $C = \frac{\partial^2 f}{\partial y^2}(0, \frac{-1}{\sqrt{2}}) = 12 \frac{1}{2} - 2 = 4$ deci $B^2 - AC = 0 - (-8) = 8 > 0$ deci $P_3(0, \frac{-1}{\sqrt{2}})$ nu este punct de extrem.

Pentru punctul $P_9(\frac{-1}{\sqrt{2}}, \frac{-1}{\sqrt{2}})$ avem $A = \frac{\partial^2 f}{\partial x^2}(\frac{-1}{\sqrt{2}}, \frac{-1}{\sqrt{2}}) = 12 \frac{1}{2} - 2 = 4$, $B = \frac{\partial^2 f}{\partial x \partial y}(\frac{-1}{\sqrt{2}}, \frac{-1}{\sqrt{2}}) = 0$, $C = \frac{\partial^2 f}{\partial y^2}(\frac{-1}{\sqrt{2}}, \frac{-1}{\sqrt{2}}) = 12 \frac{1}{2} - 2 = 4$ deci $B^2 - AC = 0 - 16 = -16 < 0$ și $A > 0$ deci $P_9(\frac{-1}{\sqrt{2}}, \frac{-1}{\sqrt{2}})$ este punct de minim local.

Celelate puncte se studiază în mod similar.

b) temă. Punctele staționare sunt $(0, 0)$, $(-25/3, -25/3)$, $(1, -4/3)$.

4. Să se determine punctele de extrem ale funcțiilor $f : \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}$ definite de:

(a) $f(x, y) = 2(x^3 + y^3) + 24xy + 13(x^2 + y^2) + 27$ (punctele staționare sunt $(0, 0)$, $(-25/3, -25/3)$, $(1, -4/3)$).

(b) $f(x, y) = 3x^2y + y^3 - 12x - 15y$.

(c) $f(x, y) = x^4 + y^4 - 2x^2 + 4xy - 2y^2$.

(d) $f(x, y) = (x^2 + y^2)e^{3x+2y}$.

(e) $f(x, y) = (x-1)^2 + 2y^2$.

(f) $f(x, y) = (x-1)^2 - 2y^2$.

(g) $f(x, y) = x^2 + xy + y^2 - 2x - y$.

(h) $f(x, y) = 2xy - 5x^2 - 2y^2 + 6x + 6y$.

(i) $f(x, y) = 3x^2y + 36x - y^3 - 15y + 9$.

(j) $f(x, y) = x^3 - 3xy + y^3$.

5. Să se determine **punctele de extrem ale funcției** $f(x, y, z) = xyz(24 + x + 2y - 3z)$, $x, y, z \neq 0$

Rezolvare:

Aplicăm Teorema 182 (pag. 208). Pentru a găsi extremele unei funcții de 3 variabile procedăm astfel:

i) găsim mai întâi **punctele staționare** adică punctele (a, b, c) soluție pentru sistemul

$$\begin{cases} \frac{\partial f}{\partial x}(a, b, c) = 0 \\ \frac{\partial f}{\partial y}(a, b, c) = 0 \\ \frac{\partial f}{\partial z}(a, b, c) = 0 \end{cases}$$

sau echivalent punctele în care diferențiala funcției este 0 adică soluțiile (a, b, c) pentru

$$df(a, b, c) = 0$$

ii) punctele de extrem se găsesc printre cele staționare de mai sus

iii) fie (a, b, c) un punct staționar. Calculăm cantitățile

$$\Delta_1 = \frac{\partial^2 f}{\partial x^2}(a, b, c), \quad \Delta_2 = \begin{vmatrix} \frac{\partial^2 f}{\partial x^2}(a, b, c) & \frac{\partial^2 f}{\partial x \partial y}(a, b, c) \\ \frac{\partial^2 f}{\partial x \partial y}(a, b, c) & \frac{\partial^2 f}{\partial y^2}(a, b, c) \end{vmatrix}$$

$$\Delta_3 = \begin{vmatrix} \frac{\partial^2 f}{\partial x^2}(a, b, c) & \frac{\partial^2 f}{\partial x \partial y}(a, b, c) & \frac{\partial^2 f}{\partial x \partial z}(a, b, c) \\ \frac{\partial^2 f}{\partial x \partial y}(a, b, c) & \frac{\partial^2 f}{\partial y^2}(a, b, c) & \frac{\partial^2 f}{\partial y \partial z}(a, b, c) \\ \frac{\partial^2 f}{\partial x \partial z}(a, b, c) & \frac{\partial^2 f}{\partial y \partial z}(a, b, c) & \frac{\partial^2 f}{\partial z^2}(a, b, c) \end{vmatrix}$$

și citim concluziile Teoremei 182. Astfel avem situațiile:

iii)₁ dacă $\Delta_1, \Delta_2, \Delta_3$ sunt toate strict pozitive atunci punctul staționar (a, b, c) este punct de minim local;

iii)₂ dacă $-\Delta_1, \Delta_2, -\Delta_3$ sunt toate strict pozitive atunci punctul staționar (a, b, c) este punct de maxim local;

În cazul nostru punctele staționare sunt date de sistemul $\begin{cases} (xyz(24 + x + 2y - 3z))'_x = 0 \\ (xyz(24 + x + 2y - 3z))'_y = 0 \\ (xyz(24 + x + 2y - 3z))'_z = 0 \end{cases} \Leftrightarrow$

$$\begin{cases} yz(x(24 + x + 2y - 3z))'_x = 0 \\ xz(y(24 + x + 2y - 3z))'_y = 0 \\ xy(z(24 + x + 2y - 3z))'_z = 0 \end{cases}$$

$$\Leftrightarrow \begin{cases} yz [(24 + x + 2y - 3z) + x(0 + 1 + 0 - 0)] = 0 \\ xz [(24 + x + 2y - 3z) + y(0 + 0 + 2 - 0)] = 0 \\ xy [(24 + x + 2y - 3z) + z(0 + 0 + 0 - 3)] = 0 \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} yz [(24 + x + 2y - 3z) + x] = 0 \\ xz [(24 + x + 2y - 3z) + 2y] = 0 \\ xy [(24 + x + 2y - 3z) - 3z] = 0 \end{cases}$$

$$\Leftrightarrow \begin{cases} yz [24 + 2x + 2y - 3z] = 0 \\ xz [24 + x + 4y - 3z] = 0 \\ xy [24 + x + 2y - 6z] = 0 \end{cases}$$

dar $x, y, z \neq 0$ deci avem echivalent sistemul $\begin{cases} 24 + 2x + 2y - 3z = 0 \\ 24 + x + 4y - 3z = 0 \\ 24 + x + 2y - 6z = 0 \end{cases}$ care are soluție unică $P(-6, -3, 2)$ care este deci singurul punct staționar. Calculăm acum

$$\frac{\partial^2 f}{\partial x^2} = (yz [24 + 2x + 2y - 3z])'_x = \dots, \quad \frac{\partial^2 f}{\partial y^2} = (xz [24 + x + 4y - 3z])'_y = \dots$$

$$\frac{\partial^2 f}{\partial z^2} = (xy [24 + x + 2y - 6z])'_z = \dots, \quad \frac{\partial^2 f}{\partial x \partial y} = (yz [24 + 2x + 2y - 3z])'_y = \dots$$

$$\frac{\partial^2 f}{\partial x \partial z} = (yz [24 + 2x + 2y - 3z])'_z = \dots, \quad \frac{\partial^2 f}{\partial y \partial z} = (xz [24 + x + 4y - 3z])'_z = \dots$$

Apoi vom calcula $\frac{\partial^2 f}{\partial x^2}(-6, -3, 2) = \dots, \frac{\partial^2 f}{\partial y^2}(-6, -3, 2) = \dots, \frac{\partial^2 f}{\partial z^2}(-6, -3, 2) = \dots,$
 $\frac{\partial^2 f}{\partial x \partial y}(-6, -3, 2) = \dots, \frac{\partial^2 f}{\partial x \partial z}(-6, -3, 2) = \dots, \frac{\partial^2 f}{\partial y \partial z}(-6, -3, 2) = \dots$ și vom citi concluziile Teoremei 182.

6. Să se calculeze $y'(x_0)$ și $y''(x_0)$ pentru funcția $y(x)$ ce satisface condiția $y(x_0) = y_0$ și este definită implicit de ecuația:

a) $x^3 + y^3 + xy - y^2 = 0, y(0) = 1, b) \ln \sqrt{x^2 + y^2} = \operatorname{arctg} \frac{y}{x}$

Rezolvare:

Ecuatia dată este de tipul $F(x, y) = 0$ și definește implicit funcția $y = y(x)$.

Mai întâi vom rescrie ecuația dată cu $y(x)$ în loc de y și apoi vom deriva în raport cu x .

a) ecuația rescrisă este $x^3 + y^3(x) + xy(x) - y^2(x) = 0$. Singura variabilă în această ecuație este x . Să derivăm în raport cu această variabilă. Avem

$$[x^3 + y^3(x) + xy(x) - y^2(x)]' = 0 \Leftrightarrow 3x^2 + 3y^2(x)y'(x) + x'y(x) + xy'(x) - 2y(x)y'(x) = 0$$

$$\Leftrightarrow 3x^2 + y(x) + [3y^2(x) + x - 2y(x)]y'(x) = 0 \Leftrightarrow y'(x) = -\frac{3x^2 + y(x)}{3y^2(x) + x - 2y(x)}$$

deci are loc

$$y'(x_0) = -\frac{3x_0^2 + y(x_0)}{3y^2(x_0) + x_0 - 2y(x_0)}$$

și acum vom înlocui $x_0 = 0$ și $y(x_0) = y(0) = 1$ deci obținem

$$y'(0) = -\frac{0 + 1}{3 + 0 - 2} = -1$$

Pentru calculul lui $y''(x)$ derivăm relația de mai sus

$$\begin{aligned} y''(x) &\stackrel{def}{=} (y'(x))' = \left(-\frac{3x^2 + y(x)}{3y^2(x) + x - 2y(x)} \right)' = - \left(\frac{3x^2 + y(x)}{3y^2(x) + x - 2y(x)} \right)' = \\ &= - \frac{[3x^2 + y(x)]' [3y^2(x) + x - 2y(x)] - [3x^2 + y(x)] [3y^2(x) + x - 2y(x)]'}{[3y^2(x) + x - 2y(x)]^2} = \\ &= - \frac{[6x + y'(x)] [3y^2(x) + x - 2y(x)] - [3x^2 + y(x)] [6y(x)y'(x) + 1 - 2y'(x)]}{[3y^2(x) + x - 2y(x)]^2} \end{aligned}$$

iar acum $y'(x)$ se înlocuiește și vom obține $y''(x)$ apoi imediat $y''(0) = \dots$

Observație: cu ajutorul cantității $y''(x)$ de poate preciza ceva despre concavitatea funcției. Astfel dacă $y''(x) \geq 0$ în vecinătatea lui x_0 atunci y este convexă în vecinătatea lui x_0 . Dacă $y''(x) \leq 0$ în vecinătatea lui x_0 atunci y este concavă în vecinătatea lui x_0 .

Observație: Cu ajutorul derivatelor de mai sus putem scrie și diferențialele înlocuind $y'(x)$ și $y''(x)$ în

$$\begin{aligned} dy(x) &\stackrel{def}{=} y'(x) dx \\ d^2y(x) &\stackrel{def}{=} y''(x) dx^2 \end{aligned}$$

b) Ecuația $\ln \sqrt{x^2 + y^2} = \operatorname{arctg} \frac{y}{x}$ definește pe y ca funcție de x deci putem scrie

$$\ln \sqrt{x^2 + y^2(x)} = \operatorname{arctg} \frac{y(x)}{x}$$

pe care o vom deriva:

$$\begin{aligned} (\ln \sqrt{x^2 + y^2(x)})' &= \left(\operatorname{arctg} \frac{y(x)}{x} \right)' \Leftrightarrow (\ln [x^2 + y^2(x)]^{1/2})' = \left(\operatorname{arctg} \frac{y(x)}{x} \right)' \Leftrightarrow \\ &\Leftrightarrow \frac{1}{2} \ln (x^2 + y^2(x))' = \left(\operatorname{arctg} \frac{y(x)}{x} \right)' \Leftrightarrow \\ &\Leftrightarrow \frac{1}{2} \frac{1}{x^2 + y^2(x)} (x^2 + y^2(x))' = \frac{1}{1 + \left(\frac{y(x)}{x} \right)^2} \left(\frac{y(x)}{x} \right)' \Leftrightarrow \\ &\Leftrightarrow \frac{2x + 2y(x)y'(x)}{2(x^2 + y^2(x))} = \frac{x^2 y'(x)x - y(x)}{x^2} \Leftrightarrow \\ &\Leftrightarrow x + y(x)y'(x) = y'(x)x - y(x) \Leftrightarrow y'(x) = \frac{x + y(x)}{x - y(x)} \end{aligned}$$

Imediat se poate obține și $y''(x) = (y'(x))' = \left(\frac{x + y(x)}{x - y(x)} \right)' = \dots$

7. Să se calculeze z'_x, z'_y, dz, d^2z , pentru funcția $z(x, y)$ dată implicit de ecuațiile:

a) $(x + y)e^z - xy - z = 0$, în punctul $(2, 2, 0)$, b) $z = \operatorname{arctg} \frac{x}{z + y} - y$

Rezolvare:

Ecuția dată este de tipul $F(x, y, z) = 0$ și definește implicit funcția $z = z(x, y)$.

Mai întâi vom rescrie ecuația dată cu $z(x, y)$ în loc de z și apoi vom deriva parțial în raport cu x și cu y .

a) ecuația rescrisă este $(x + y)e^{z(x,y)} - xy - z(x, y) = 0$. Variabilele în această ecuație sunt x

și y . Să derivăm parțial această ecuație. Avem
$$\begin{cases} ((x + y)e^{z(x,y)} - xy - z(x, y))'_x = 0 \\ ((x + y)e^{z(x,y)} - xy - z(x, y))'_y = 0 \end{cases} \Leftrightarrow$$

$$\begin{cases} (x + y)'_x e^{z(x,y)} + (x + y)(e^{z(x,y)})'_x - y - z'_x(x, y) = 0 \\ (x + y)'_y e^{z(x,y)} + (x + y)(e^{z(x,y)})'_y - x - z'_y(x, y) = 0 \end{cases} \Leftrightarrow$$

$$\begin{cases} e^{z(x,y)} + (x + y)e^{z(x,y)}z'_x(x, y) - y - z'_x(x, y) = 0 \\ e^{z(x,y)} + (x + y)e^{z(x,y)}z'_y(x, y) - x - z'_y(x, y) = 0 \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} z'_x(x, y) = \frac{y - e^{z(x,y)}}{(x + y)e^{z(x,y)} - 1} \\ z'_y(x, y) = \frac{x - e^{z(x,y)}}{(x + y)e^{z(x,y)} - 1} \end{cases}$$

Acum vom înlocui derivatele de mai sus în expresia diferențialei

$$dz(x, y) = z'_x(x, y) dx + z'_y(x, y) dy$$

și respectiv

$$dz(2, 2) = z'_x(2, 2) dx + z'_y(2, 2) dy$$

Se poate calcula similar

$$\begin{aligned} z''_{xx}(x, y) &= (z'_x(x, y))'_x = \left(\frac{y - e^{z(x,y)}}{(x + y)e^{z(x,y)} - 1} \right)'_x = \dots \\ z''_{yy}(x, y) &= (z'_y(x, y))'_y = \left(\frac{x - e^{z(x,y)}}{(x + y)e^{z(x,y)} - 1} \right)'_y = \dots \\ z''_{xy}(x, y) &= (z'_x(x, y))'_y = \left(\frac{y - e^{z(x,y)}}{(x + y)e^{z(x,y)} - 1} \right)'_y = \dots \end{aligned}$$

și apoi folosim formula

$$d^2z(x, y) = z''_{xx}(x, y) dx^2 + z''_{yy}(x, y) dy^2 + 2z''_{xy}(x, y) dx dy$$

și respectiv

$$d^2z(2, 2) = z''_{xx}(2, 2) dx^2 + z''_{yy}(2, 2) dy^2 + 2z''_{xy}(2, 2) dx dy$$

8. Să se calculeze derivatele y', z' și diferențialele dy, dz ale funcțiilor definite implicit de sistemul

$$\begin{cases} x^3 + 3y^2 - z^2 + x - y - 8 = 0 \\ 2x^2 - 4y - 6z - 6 = 0 \end{cases} \text{ în punctul } A(1, 2, -2).$$

Rezolvare:

Avem un sistem de tipul $\begin{cases} F(x, y, z) = 0 \\ G(x, y, z) = 0 \end{cases}$ care definește implicit funcțiile $y = y(x)$ și $z = z(x)$.

Mai întâi vom rescrie ecuația dată cu $y(x)$ în loc de y și $z(x)$ în loc de z apoi vom deriva în raport cu x ambele ecuații.

Să rescriem sistemul $\begin{cases} x^3 + 3y^2(x) - z^2(x) + x - y(x) - 8 = 0 \\ 2x^2 - 4y(x) - 6z(x) - 6 = 0 \end{cases}$ și vom obține derivând în raport cu x :

$$\begin{aligned} & \begin{cases} 3x^2 + 6y(x)y'(x) - 2z(x)z'(x) + 1 - y'(x) - 0 = 0 \\ 4x - 4y'(x) - 6z'(x) - 0 = 0 \end{cases} \Leftrightarrow \\ & \Leftrightarrow \begin{cases} 3x^2 + 6y(x)y'(x) - 2z(x)z'(x) + 1 - y'(x) - 0 = 0 \\ 4x - 4y'(x) - 6z'(x) - 0 = 0 \end{cases} \Leftrightarrow \\ & \Leftrightarrow \begin{cases} (6y(x) - 1)y'(x) - 2z(x)z'(x) = -3x^2 - 1 \\ 4y'(x) + 6z'(x) = 4x \end{cases} \end{aligned}$$

care este un sistem linear în necunoscutele $y'(x)$ și $z'(x)$